העוללות וזכה בהם אחר, אם צריכים העניים להעלות שכר היניקה לזוכה. אמנם לכאו' לסברת **המשנ"ר** כל החיוב רק בהקדש כי הקדש מפקיע מידי שעבוד ולא בכל אדם [עי"ש בהערות של מ.י.].

ז. שיעור שכחה בכרם

במשנה מבואר שיש חילוק בדין שכחה בין עריס לרגליות, ובי' **הר"ש והרע"ב** שברגליות כל אחד חשוב לעצמו, וכל שמסתלק ממנו הוי שכחה, ומשמע מדבריהם שעיקר דין שכחה באילן הוא כל שאינו יכול לפשוט ידו וליטלה, וברגליות מפני חשיבותן כל שעבר מהם הוי שכחה. אמנם **בירושלמי** הובא בזה ב' דעות, וכל זה לדעת ר' השועיא, אבל לדעת ר' יוחנן עיקר דין שכחה באילן הוא משיעבור הימנה, ולפ"ז הטעם שבעריס הוא כל שיכול לפשוט ידו פי' הירושלמי משום דשאני עריס שהוא גבוה דרכו לבחון אותו גם אחר שעבר ממנו ועדיין לא הסיח דעתו ממנו ולא הוי שכחה. ו**במשנה ראשונה** ביאר דבעריס כיון שהם מחוברים הכל נחשב כגפן אחת ולא הוי שכחה אלא עד שכבר לא יוכל לפשוט ידו.

פרק ח משנה א

א. מה הם נמושות

בגמ' **תענית דף ו** נח' מה זה נמושות, ר' יוחנן אמר סבי דאזלי אתיגרא, ר"ל אמר לקוטי בתר לקוטי, ו**הרמב"ם** פסק כטעמי' דר"ל, וכ' **הכס"מ** דס"ל שאין נפק"מ לדינא אלא נח' רק בפירוש המילות. אמנם **בתוס' הגרע"א** כתב ע"פ ד' **רש"י** דביאר דטעמי' דסבי דאזלי אתיגרא הוא משום שעיניהם למטה והם שמים לב ליותר דברים, שלפ"ז נח' ר"י ור"ל גם לדינא האם צריך שיעור של סבי דאזלי איתגרא שזה יותר מאוחר.

ב. טעם ההיתר אחר שהלכו הנמושות

בגמ' ב"מ כא: מבואר שטעם ההיתר לכל אדם הוא משום יאוש עניים והוי כהפקר. אמנם **הרמב"ם** בפיהמ"ש, וכן בפ"א מהל' מתנו"ע ה"י, פי' דכיון שעניים לא יבואו לקחתו אין בזה חיוב מתנות כיון שעיקר ציווי התורה הוא לעוזבם לעניים ולא לעורבים ועטלפים, ועיקר דרשה זו מובאת בגמ' חולין קלד:. וצ"ע על דברי הרמב"ם מהגמ' ב"מ, דמבואר שההיתר משום יאוש עניים.

בשאלתות (סי' צח), **ובבה"ג** (הל' פאה סי' ג), הק' סתירת ד' הגמ' אם ההיתר משום יאוש או משום שלא אמרה תורה לעוזב לעורבים ועטלפים, ע"ש.

בדבר אברהם (ח"א סי' יג) **ובשיעורי הגר"ש רוזובסקי** (ב"מ כא:) **ביארו** שהגמ' בחולין מדברת לפני ההפרשה, וכיון שאין עניים שיבואו אינו חייב במתנו"ע, והגמ' בב"מ איירי אחר ההפרשה כיון שהיו עניים בשעת ההפרשה, זכו בהם עניים, ומשו"ה אף שכבר פסקו עניים מלבוא מ"מ זה לא סיבה להפקיע מהם את זכותם עד שיתייאשו.

ונפק"מ, **א.** דבגמ' בחולין אין פטור ממעשר על התבואה כיון שלא חל דין מתנו"ע, משא"כ באופן דבעינן לדין יאוש, **ב.** דבגמ' בחולין זה שייך רק לבעלים ולא לכל אדם [כמבואר בל' **הרמב"ם** הי"ג], משא"כ כשיש יאוש [כמש"כ **הרמב"ם** ה"י], דהוי לכל אדם. אמנם עדיין ק' בדעת הרמב"ם שהביא על מתני' דידן טעם הגמ' בחולין [ולא הביא ד' הגמ' ב"מ כלל].

בשערי יושר (ש"ה פי"ט) **בי'** דבהו"א באמת ס"ל לגמרא דהיתר כל אדם בלקט הוא מדין יאוש, אבל במסק' הגמ' דמבואר שם שעניים ממקום אחר מעיקרא מתייאשים א"כ שוב מה נשאר שייך בו ההיתר של לא לעורבים ועטלפים ולא בעינן לדין יאוש, ובשיעורי **הגר"ש רוזובסקי** (ב"מ כא:) הק' ע"ז לפי מה שבי' **בשער"י** (ש"ה פי"ב) שאם נותן אוכל לפני בהמתו ולא אכלה הבהמה אמאי לא יזכו בזה אחרים מחמת יאוש, וע"כ דכשמקפיד שלא יאבד הדבר סתם, אלא עושה בו שימושו הראוי לו לתועלתו לא הוי יאוש, וא"כ אמאי כשנותן לפני העניים נחשב יאוש, הלא ודאי מקפיד שלא יאבד סתם אלא רק שתתקיים בזה מצות התורה. ועי"ש עוד מה שהק' ע"ז.

בדבר אברהם (ח"א סי' יג); ובחי' **הגר"ש רוזובסקי שם**; ובחי' **הגר"נ פרצוביץ** שם, ביארו שמתנות עניים אסורים לכל אדם גם משום זכות הממון עניים וגם מצד איסור התורה שזה יעמוד לקיום מצות לקט ומתנ"ע, ולכן בעינן ב' טעמים להתירו לכל אדם, א, מצד זכות העניים בעינן יאוש והפקר של העניים, ב, מצד איסור התורה בעינן שיפקע מהלקט דין ממון עניים, וזה ע"י שאינו עומד אלא לעורבים ועטלפים.

ג. בדיני היאוש של העניים

בתוס' ה**גרעק"א** הק' איך מועיל יאוש העניים, הלא יש גם עניים קטנים, ויאוש של קטנים לא מועיל כמבואר בגמ' ב"מ כב:.

ועי' **ברש"ש** מה שתירץ. עוד י"ל ע"פ מש"כ **בקצות החושן** (סי' רמג ס"ק ד) דקטנים אינם זוכים במתנו"ע.

עוד הק' בתוס' **הגרעק"א** [וכן **בגליון הש"ס** (ב"מ כא:), **ובדרוש וחידוש** שם], אם הוי הפקר למה בעל השדה לא זוכה בזה לעצמו. [ועי' **במקדש דוד** (לקט ה) דהוי חצר משתמרת, ע"ש].

ועי' פי' **הרדב"ז** (פ"א הל' י, והל' יג), שהכל חוזר לבעל השדה והל' 'כל אדם' לאו דוקא, אמנם ריהטת ל' המשנה לא משמע כן, וצ"ע. ויל"ד דכיון שהבעלים הפקיר אינו זוכה בקנין חצר.

ברש"ש כ' דכיון דבעה"ב אינו זוכה דהוי כבאיסורא אתא לידי' [דה'י ברשותו עוד קודם יאוש העניים] אינו זוכה, ע"ש. אמנם **בחזו"א** (ב"ק יח, ד) כ' שזה לא נחשב באיסורא אתא לידי' דכשבא לידו זה עוד לא הי' אבידה, וכשנעשה אבידה כבר הוי לאחר יאוש והוי בהתירא.

בתוס' אנשי שם כתב דבעה"ב מעיקרא מתייאש מהצד שישאר אחר לקיטת העניים.

בשערי חיים (גיטין סי' מו או' ה) **תי' ע"פ דברי השיטמ"ק** (ב"מ כה:) **בשם תוס' חיצוניות** דקנין חצר מהני רק בכניסת החפץ לחצר, אבל אם הי' שם מעולם אינו קונה. [דקנין חצר אינו מחמת המציאות שהחפץ בחצירו אלא הכניסה לחצר זה המעשה קנין].

ד. מתנות עניים בזמן הזה

כ' **השו"ע** יור"ד סי' שלב דבמקום שאין עניי ישראל מצויים, א"צ להניחם, והטעם משום ולעניים אמר רחמנא ולא לעורבים עטלפים וגוים, וכתב שם הרמ"א שלכן לא נהגו להניח בזמן הזה. [ועי' **בש"ך** שם אם מהני טעם זה גם על ארץ ישראל, ועי"ש **בחת"ס**].

ועי' **בחזו"א** (מעשרות סי' ז ס"ק י, יא) שהיום עניים אל באים לקחת מהפרדסים, ובפרט בתבואה שאין לאדם פרטי מה לעשות עם חטים. אמנם לגבי פירות האילן כ' **הגרש"ז אויערבאך** זצ"ל (המעין מג, תשס"ג, ד; ישורון טו תשס"ה עמ' קכד) שקשה להקל בזה והוא טעם קלוש.

עוד יש סברא לחייב בזה"ז, כיון שאם לא הניח בקמה צריך להניח מהעומרים וזה עניים ירצו לקחת, אמנם דעת **התוס' והרשב"א** (ר"ה ד:) שאם בשעת קציר לא הי' עניים פטור לעולם, אמנם בגר"א **באמרי נועם** ר"ה שם, **ובתורת זרעים** סוף פאה, ובשו"ת **ר' עקיבא יוסף** (שלזינגר, יור"ד ח"ב סי' רלט), כ' **דחייב**.

ובתוספת מעש"ר או' כז הובא שהגר"א בקצירת שמורה הי' מניח מתנות עניים.